

Dr Renata Nowak-Lewandowska
Katedra Mikroekonomii
Uniwersytet Szczeciński

WYRÓWNYWANIE SZANS EDUKACYJNYCH MŁODZIEŻY W ŚWIETLE BUDOWY GOSPODARKI OPARTEJ NA WIEDZY

Wprowadzenie

Młodzież stanowi jeden z najważniejszych filarów, na których opiera się gospodarka każdego kraju. W dużym stopniu to od jej wiedzy, kwalifikacji i wykształcenia zależy, czy dany kraj będzie mógł aktywnie uczestniczyć w procesie budowy gospodarki opartej na wiedzy (GOW) i czerpać z tego korzyści. Inwestowanie w młodzież zostało powszechnie uznane przez Komisję Europejską za jeden z najbardziej istotnych sposobów, prowadzących do osiągnięcia celu, ogłoszonego na posiedzeniu Rady Europy w Lizbonie, jakim jest uczynienie z Europy najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki na świecie, opartej na wiedzy. Polska, jako członek Unii Europejskiej, także uczestniczy w jego realizacji.

Proces budowy GOW w Polsce napotyka jednak szereg barier. Jedną z nich są nierówne warunki kształcenia młodzieży. Znajduje to swój wyraz w niekorzystnej strukturze wykształcenia części młodzieży, wchodzącej na rynek pracy (co dotyczy w szczególności młodzieży wiejskiej i zagrożonej wykluczeniem społecznym).

Niniejszy artykuł ma na celu prezentację aktualnej sytuacji w zakresie edukacji ludzi młodych, dokonanie jej oceny, a także przedstawienie działań w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych z udziałem państwa, z uwzględnieniem wymagań, wynikających z członkostwa Polski w UE. Autorka oparła się w artykule na literaturze przedmiotu oraz na materiałach i opracowaniach statystycznych GUS i innych źródłach o charakterze wtórnym (strony internetowe i raporty).

Zmiany w poziomie edukacji młodzieży w Polsce i ich uwarunkowania

Obserwując zmiany w poziomie i strukturze wykształcenia młodzieży w okresie transformacji gospodarki, należy stwierdzić, że wystąpiły w tym obszarze korzystne tendencje:

- zwiększyła się liczba młodzieży podejmującej naukę w szkołach średnich zawodowych i średnich ogólnokształcących,
- wzrosła liczba uczniów uczących się języków obcych w ramach nauczania obowiązkowego i dodatkowego (w szkołach),
- wzrosła liczba młodzieży studiującej.

Z danych statystycznych wynika, że w okresie od 1990 roku do 2005 roku ponad trzykrotnie obniżyła się liczba absolwentów kończących szkoły zasadnicze zawodowe, podczas gdy w tym samym czasie liczba absolwentów szkół średnich zawodowych wzrosła o 100%, a liczba absolwentów szkół ogólnokształcących – o 157% (zob. tabela 1).

Tabela 1. Absolwenci szkół według poziomu wykształcenia (w tys.)

Lata	Poziom wykształcenia					
	Podstawowe	Zasadnicze zawodowe	Średnie zawodowe	Średnie ogólne	Policealne	Wyższe
1990/1991	616,4	238,1	112,9	92,5	41,9	56,1
1995/1996	627,7	215,6	170,5	141,2	59,2	89,0
2000/2001	561,8	177,4	195,4	194,4	78,4	304,0
2001/2002	548,3	154,5	196,3	215,1	75,1	342,1
2003/2004*	528,7	16,0	218,0	240,3	93,1	384,0
2004/2005*	498,6	75,5	228,5**	238,0	-	391,5

* należy dodać również liczbę absolwentów gimnazjów, która dla roku 2003/2004 wyniosła 547,7 tys. osób, a dla roku 2004/2005 – 534,1 tys. osób

** technika łącznie z liceum profilowanym

Źródło: [Rocznik Statystyczny RP ..., 2002, s. 235; Mały Rocznik ..., 2003, s. 233; Mały Rocznik ..., 2005, s. 224; Mały Rocznik ..., 2006, s. 229].

Pozytywnym zjawiskiem w zakresie zmian w poziomie edukacji szkolnej jest obserwowany wzrost liczby uczących się języków obcych, zarówno w trybie nauczania obowiązkowego, jak i dodatkowego. Zwłaszcza w tym drugim przypadku obserwuje się wyraźną tendencję wzrostową (zob. tabela 2). Niezależnie od trybu nauczania dominującym językiem jest angielski. Dalsze pozycje zajmują język niemiecki i francuski.

Tabela 2. Uczący się języków obcych w szkołach dla dzieci i młodzieży

Rodzaj języka		Ogółem (w tys.)	W % ogółu uczniów				
			podsta- wowe	gimnazja	ponad- podstawowe	ponad- gimnazjalne	police- alne
Nauczanie obowiązkowe							
j. angiel- ski	2000/2001	3652,8	43,2	71,2	59,3	-	43,5
	2004/2005	4077,2	50,7	72,2	51,8	85,7	42,3
	2005/2006	3944,3	48,4	73,8	-	82,4	42,7
j. francu- ski	2000/2001	294,6	1,2	4,1	8,6	-	4,9
	2004/2005	210,3	0,6	1,7	3,9	9,6	4,6
	2005/2006	196,1	0,5	1,5	-	8,7	4,1
j. nie- miecki	2000/2001	2275,6	19,7	42,1	47,8	-	17,9
	2004/2005	2135,3	16,7	30,6	40,5	68,0	14,4
	2005/2006	2009,1	15,0	27,9	-	64,9	14,0
Nauczanie dodatkowe							
j. angiel- ski	2000/2001	327,1	8,2	4,7	0,4	-	5,7
	2004/2005	737,9	19,5	11,8	0,5	0,3	6,6
	2005/2006	842,7	24,6	12,0	-	0,3	7,0
j. francu- ski	2000/2001	21,9	0,2	1,0	0,1	-	0,6
	2004/2005	60,4	0,6	2,5	0,2	0,2	0,5
	2005/2006	59,9	0,7	2,5	-	0,2	0,4
j. nie- miecki	2000/2001	130,2	1,9	4,9	0,4	-	1,5
	2004/2005	577,0	6,6	23,6	0,2	0,3	1,9
	2005/2006	640,1	7,8	26,7	-	0,4	2,4

Źródło: [Rocznik statystyczny RP ..., 2003, s. 255; Rocznik Statystyczny RP ..., 2005, s. 343].

Podjęcie nauki w szkole średniej (czy to zawodowej, czy ogólnokształcącej) świadczy o zainteresowaniu młodych ludzi podnoszeniem swego wykształcenia na studiach wyższych, jak również o wzroście ich świadomości dotyczącej znaczenia wykształcenia na rynku pracy. Zmianę stosunku do wykształcenia obserwuje się od momentu nastania gospodarki rynkowej. Przed 1989 rokiem podkreślano głównie jego

wartość autoteliczną. Mniejszą wagę przywiązywano natomiast do jego wartości instrumentalnej. Obecnie, w okresie realizacji modelu gospodarki opartej na wiedzy, naturalnym wydaje się twierdzenie, że pozycja i szanse na rynku pracy zależą od jakości, poziomu i typu wykształcenia. Powszechny staje się pogląd, iż wykształcenie i zdobyte dzięki niemu kompetencje są jednym z najbardziej istotnych walorów rynkowych. Potwierdzeniem prawdziwości tezy o znaczeniu wykształcenia na rynku pracy są dane dotyczące stopy bezrobocia według poziomu wykształcenia. Wskazują one wyraźnie na problem z pozyskaniem zatrudnienia przez osoby kończące swoją edukację na poziomie szkoły podstawowej (łącznie z gimnazjami) i zasadniczej zawodowej. W 2005 roku, stopa bezrobocia absolwentów szkół wyższych kształtowała się na poziomie 31,5%, podczas gdy ten sam wskaźnik dla absolwentów szkół zasadniczych zawodowych wyniósł 60,6% [*Aktywność ...*, 2006, s. 37].

Liczba kończących wyższe uczelnie stale wzrasta (w analizowanym okresie aż sześciokrotnie). Sprzyja temu rozbudowa bazy szkolnictwa na poziomie wyższym, zwłaszcza o charakterze niepublicznym. Liczba szkół wyższych wzrosła ze 112 w roku 1990/1991 do 445 w roku 2005/2006 (wskaźnik skolaryzacji netto wzrósł z 9,8% do 36,8% - zob. tabela 3), a liczba studentów - z 403,8 tys. do 1953,8 tys. [*Mały Rocznik...*, 2006, s. 227-228].

Tabela 3. Współczynniki skolaryzacji¹ w szkolnictwie wyższym

Wskaźnik	Lata									
	90/91	95/96	96/97	97/98	98/99	99/00	00/01	01/02	03/04	04/05
Brutto	12,9	22,3	25,4	29,2	33,5	36,9	40,7	43,6	46,4	47,8
Netto	9,8	17,2	19,3	22,2	25,4	28,0	30,6	32,7	35,3	36,8

Źródło: [*Szkoły wyższe ...*, 2004, s. XVI; *Szkoły wyższe ...*, 2006, s. XVIII].

Wśród studiujących swój udział zwiększyła grupa studentów wywodzących się ze środowisk wiejskich. Wskazują na to badania SMG/KRC „Młodzi 2005”², przeprowadzone na zlecenie AIG OFE i

¹ Współczynnik skolaryzacji brutto – wyrażony procentowo stosunek wszystkich osób uczących się na danym poziomie do całej populacji (wg stanu w dniu 31 grudnia) osób będących w wieku nominalnie przypisanym temu poziomowi kształcenia. Współczynnik skolaryzacji netto- to stosunek procentowy liczby studentów w nominalnym wieku kształcenia na danym poziomie do liczby ludności zdefiniowanej, jak przy współczynniku skolaryzacji brutto.

² Badanie przeprowadzono w kwietniu 2005 r. na reprezentatywnej próbie tysiąca Polaków wieku 19-26 lat.

Gazety Wyborczej [Kula, 2005, s. 10]. Wynika z nich, że w ciągu trzech lat (2003-2005), liczba studentów pochodzących ze wsi wzrosła dwukrotnie – z 10% do 20%. 18% absolwentów (2004/2005) wywodzi się z rodzin, w których rodzice mają ukończoną tylko szkołę podstawową. Jednak ich studia – w przeciwieństwie do większości studiujących, pochodzących z miast – sprowadzają się głównie do płatnych 3-letnich studiów licencjackich, w mniej renomowanych uczelniach prywatnych. Aż 58% z nich wybiera studia w trybie wieczorowym lub zaocznym, bowiem chcąc opłacić czesne, muszą jednocześnie pracować.

Z powyższego wynika, że pomimo pozytywnej tendencji w szkolnictwie wyższym, nadal utrzymują się nierówności edukacyjne pomiędzy młodzieżą miejską a wiejską. Właściwym wydaje się zatem postawienie pytania: dlaczego tak się dzieje, co jest powodem tych nierówności? Odpowiadając na nie, należy wziąć pod uwagę czynniki wpływające na kształt ścieżki edukacyjnej młodego człowieka, a w szczególności:

- uwarunkowania społeczne,
- uwarunkowania ekonomiczne.

Wśród uwarunkowań społecznych, o istotnym znaczeniu dla docelowego wykształcenia młodego człowieka, należy wymienić: wykształcenie rodziców i ich aspiracje edukacyjne wobec dzieci oraz ukształtowany model zachowań społecznych. Z badań losów zawodowych [*Losy zawodowe...*, 1995, 1998] absolwentów wynika, że w gospodarstwach, w których ojciec nie ma wykształcenia, 60% badanych również go nie posiada, lub ma tylko wykształcenie podstawowe [*Ścieżki edukacyjne...*, 2005, s. 21]. Z kolei w gospodarstwach, w których ojciec ma wyższe wykształcenie, około 50% dzieci kończy szkołę wyższą. Dodatkowym atutem wynikającym z wyższego wykształcenia rodziców jest możliwość zapewnienia swoim dzieciom uczestniczenia w płatnych zajęciach pozalekcyjnych, rozwijających ich umiejętności i zainteresowania.

Badania dotyczące aspiracji edukacyjnych rodziców względem ich dzieci wskazują, że w 77% gospodarstw domowych oczekuje się, że dzieci zdobędą wykształcenie wyższe, a w 13% - średnie [*Ścieżki ...*, 2005, s. 102]. W zależności od typu gospodarstwa, oczekiwania te wahają się od 60% w gospodarstwach utrzymujących się ze źródeł niezarobkowych do 87% w gospodarstwach osób pracujących na własny rachunek (dotyczy wykształcenia wyższego) i od 9% w gospodarstwach pracowników do 22% w gospodarstwach rolników w odniesieniu do wykształcenia średniego. Wszyscy rodzice z wyższym wykształceniem oczekują od swoich dzieci ukończenia szkoły wyższej. Rodzice z wykształceniem średnim pragną dla swych dzieci tytułu licencjata lub magistra, zaś rodzice z wykształceniem zawodowym – ukończenia szkoły średniej [Wal-

kowska, 2004, s. 17]. Aspiracje edukacyjne rodziców wobec dzieci rosną wraz ze wzrostem klasy wielkości miejscowości, grup dochodowych, poziomu wykształcenia głowy gospodarstwa domowego: im większa miejscowość, wyższe dochody i wyższy poziom wykształcenia rodziców, tym częściej pojawia się pragnienie wyższego poziomu wykształcenia dla swoich dzieci.

Czynnikiem mającym wpływ na wykształcenie młodzieży jest ukształtowany model zachowań społecznych, w tym sposób spędzania czasu wolnego. W środowisku wiejskim model ten jest często zdeterminowany długotrwałym bezrobociem członków rodziny i brakiem perspektyw na znalezienie pracy w najbliższym otoczeniu, co nie sprzyja motywacji młodych ludzi do kształcenia się.

Istotną rolę wśród czynników ekonomicznych odgrywa poziom dochodów w rodzinie i udział wydatków na edukację dzieci w wydatkach ogółem gospodarstwa domowego. W polskich gospodarstwach domowych występuje znaczne zróżnicowanie dochodów, któremu towarzyszy, utrzymujący się od lat na niemal niezmiennym poziomie, zasięg ubóstwa [Kołaczek, 2005, s. 14]. W 2004 roku zasięg ubóstwa skrajnego [Warunki..., 2006, s. 24], którego granica jest wyznaczana przez minimum egzystencji³, obejmował 12% osób. To trzykrotnie więcej niż w 1996 roku. Odsetek osób żyjących w rodzinach, w których poziom wydatków był niższy od ustawowej granicy ubóstwa⁴ wyniósł 19,2%. Zasięg ubóstwa relatywnego⁵ kształtował się na poziomie 20,3%. Udział osób zagrożonych ubóstwem jest większy wśród ludności wiejskiej (18,5%, podczas, gdy w miastach 12%) i rośnie w miarę przechodzenia do grup o niższym poziomie wykształcenia (aż 85% żyjących poniżej poziomu egzystencji stanowili członkowie gospodarstw domowych, których głowa nie ukończyła szkoły średniej) oraz wraz ze wzrostem liczby dzieci na utrzymaniu (wśród małżeństw z co najmniej czworgiem dzieci na utrzymaniu 40% osób żyło w sferze zagrożenia skrajnym ubóstwem, a wśród małżeństw z trojgiem dzieci - 21%). Z danych wynika, że zjawisko ubóstwa w Polsce dotyka w bardzo dużym stopniu dzieci i młodzież. W 2004

³ Minimum egzystencji, ustalone przez IPiSS uwzględnia te potrzeby człowieka, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od wyznaczonej tą granicą prowadzi do biologicznego wyniszczenia organizmu.

⁴ Kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego. W 2004 roku o takie świadczenie mogła ubiegać się osoba samotnie gospodarująca, której dochód nie przekraczał miesięcznie 461 zł oraz osoba w rodzinie, w której dochód na osobę nie przekraczał 316 zł.

⁵ Ubóstwo relatywne – 50% średnich miesięcznych wydatków ogółu gospodarstw domowych z uwzględnieniem skali ekwiwalentności OECD.

roku wskaźnik zagrożenia skrajnym ubóstwem wśród osób do lat 19 wyniósł 18%. Dzieci i młodzież stanowiły 40% populacji uznanej za zagrożoną skrajnym ubóstwem, w tym ok. 28% to dzieci do lat 14.

Poziom dochodów w rodzinie rzutuje na wysokość wydatków na cele edukacyjne. Jak wynika z danych statystycznych, jest to uzależnione od typu gospodarstwa domowego. Na cele edukacyjne najczęściej wydaje się w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (34 zł miesięcznie na 1 osobę) i w gospodarstwach pracowniczych (29 zł), najmniej natomiast w gospodarstwach emerytów i rencistów (17 zł) i rolników (14 zł) [Warunki..., 2006, s. 17]. Niskie dochody stanowiły główną przyczynę zaniechania dalszego kształcenia u ponad jednej trzeciej osób z gospodarstw pracowników użytkujących gospodarstwo rolne i u 26% rolników. Taki stan rzeczy sprzyja utrzymywaniu się nierówności społecznych w dostępie do wykształcenia, zwłaszcza na poziomie wyższym. Brak środków finansowych utrudnia opłacenie dojazdów do oddalonych od miejsca zamieszkania szkół średnich i uczelni wyższych.

Działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży

W teorii ekonomii edukację traktuje się jako dobro społecznie pożądane. Zgodnie z powyższym stwierdzeniem powinno się dążyć do wszelkich starań, aby każdy człowiek miał zapewniony dostęp do kształcenia, niezależnie od pochodzenia, miejsca zamieszkania, czy sytuacji materialnej. Dużą rolę ma w tym względzie do spełnienia polityka społeczna państwa. Jej celem jest m.in. stwarzanie warunków do podejmowania działań na rzecz równego dostępu do edukacji na wszystkich szczeblach kształcenia, co dotyczy zwłaszcza młodzieży. Jest to również jeden z głównych celów procesu kształcenia [Białecki, 1997]. Działania podejmowane w ramach polityki oświatowej i społecznej państwa, od momentu wejścia Polski do Unii, pozostają w bezpośrednim związku z wymogami unijnymi w tym zakresie.

Wstąpienie Polski do Wspólnoty Europejskiej, a wcześniej okres przedakcesyjny wpłynęły na podjęcie pewnych zobowiązań wynikających m.in. z przyjętych przez państwa członkowskie założeń Strategii Lizbońskiej. W Strategii sformułowano konkretne cele strategiczne rozwoju oświaty do 2010 roku, wśród których bardzo mocno akcentuje się wyrównywanie szans edukacyjnych, głównie między ludnością miejską i wiejską (co dotyczy przede wszystkim młodzieży). W Europejskim Pakcie dla Młodzieży, przyjętym na posiedzeniu Rady Europy w 2005 roku

[*Komunikat...*, (http)] w dziedzinie edukacji nadaje się priorytet zmniejszeniu odsetka osób opuszczających szkoły przed jej ukończeniem, zwiększeniu dostępu do kształcenia zawodowego - średniego i wyższego. Z kolei w ramach Programu Roboczego „Edukacja i szkolenie 2010”, kładzie się nacisk na poprawę znajomości języków obcych.

Inny dokument, przyjęty przez Komisję Europejską - Biała Księga Komisji Europejskiej - Nowe Impulsy dla Młodzieży Europejskiej - zwraca uwagę na zapewnienie młodym ludziom równego dostępu do poszczególnych szczebli kształcenia, co ma zapobiec powstaniu mechanizmu utrwalania się międzypokoleniowego koła biedy w dzieciństwie i w życiu dorosłym [*Biała Księga...*, 2001, s. 40 i dalsze]. Podstawy prawne dla współpracy na szczeblu europejskim w dziedzinie edukacji i spraw młodzieży reguluje artykuł 149 TEC (Traktatu UE).

Biała Księga stała się inspiracją dla opracowania w Polsce Strategii Państwa dla Młodzieży na lata 2003-2012, stworzonej dla koordynacji działań instytucji państwowych, samorządowych i pozarządowych na wszystkich szczeblach administracji państwowej w zakresie spraw młodzieży [*Strategia...*, (http)]. Głównym celem Strategii jest wyrównywanie szans rozwoju młodego pokolenia w sferze edukacji, zatrudnienia i uczestnictwa w życiu publicznym.

W zakresie edukacji przyjęto za priorytetowe następujące cele:

- dążenie do coraz wyższej powszechności kształcenia, zwłaszcza na szczeblu średnim i wyższym (zwiększenie dostępu do szkolnictwa wyższego dla młodzieży wiejskiej),
- dążenie do poprawy jakości kształcenia, w szczególności w szkołach wiejskich i zawodowych (dotyczy to warunków nauczania, stopnia wyposażenia szkół),
- upowszechnianie nauki języków obcych, zwłaszcza w szkołach zasadniczych zawodowych,
- upowszechnianie edukacji informatycznej,
- upowszechnianie kształcenia na odległość,
- przygotowanie młodzieży do dorosłego życia, głównie zawodowego, poprzez powiązanie kształcenia z potrzebami rynku pracy i rozbudzanie motywacji do ustawicznej nauki,
- zapobieganie marginalizacji społecznej młodzieży.

Większość z wymienionych celów pokrywa się z mechanizmami polityki społecznej, które służą udostępnianiu i wyrównywaniu szans edukacyjnych młodzieży szkolnej z różnych środowisk (należą do nich: powszechny i bezpłatny dostęp do szkolnictwa poprzez m.in. obligatoryjność nauki w określonym przedziale wieku, sprawne działanie systemu świadczeń rzeczowych i pieniężnych wspierających rodziny kształcące

dzieci, pomoc stypendialna dla uczniów i studentów, wyrównane warunki funkcjonowania szkolnictwa pod względem poziomu dostarczanych usług oświatowych [Kołaczek, 2004, s. 36]). Wszystkie z wymienionych mechanizmów są jednakowo ważne, niemniej jednak ze względu na ograniczone ramy niniejszego opracowania, omówione zostaną tylko dwa ostatnie.

Pomoc stypendialna dla uczniów i studentów, od momentu członkostwa Polski w UE (a nawet w okresie przed akcesją), jest wspierana przez fundusze unijne. W ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) uruchomiono specjalne programy stypendialne, finansowane przez EFS i budżet państwa [*Unijne...*, 2004, s. 72]. Adresatami programu są uczniowie szkół publicznych i niepublicznych z obszarów wiejskich oraz studenci z obszarów zmarginalizowanych⁶, znajdujący się w trudnej sytuacji materialnej. Przewiduje się objęcie tym programem co najmniej 123 tys. uczniów i 15 tys. studentów w okresie 2004-2006, co wiąże się z kwotą 176 mln euro. Uzyskane środki finansowe mają służyć m.in. na opłatę czesnego za naukę w szkole ponadgimnazjalnej lub wyższej, na pokrycie kosztów zakwaterowania, wyżywienia, zakupu podręczników i innych. Od września 2004 roku działa Narodowy Program Stypendialny, z którego mogą korzystać wszyscy chętni, niezależnie od wyników w nauce. System pomocy materialnej przysługuje wszystkim studentom, niezależnie od trybu studiów i rodzaju uczelni (publiczna czy prywatna). W roku 2005/2006 ze stypendiów socjalnych skorzystało 17,5% ogółu studiujących.

System stypendialny nie zawsze jest efektywny. Zdarzają się sytuacje, kiedy stypendium socjalne wypłacane jest dzieciom raz do roku w kwocie 50 zł. Trudno w takim przypadku mówić o rzeczywistej pomocy. Z krytyką spotykają się stypendia wypłacane z funduszy unijnych [Leszczyński, 2006, s. 22]. Aby je otrzymać, trzeba bowiem wydać najpierw swoje pieniądze (np. na zakup podręczników), a dopiero potem (po przedstawieniu rachunku) ubiegać się o ich zwrot. Ubogim rodzinom sprawia to pewną trudność.

Biorąc pod uwagę inny z mechanizmów polityki społecznej państwa - wyrównywanie warunków funkcjonowania szkolnictwa pod względem poziomu dostarczanych usług oświatowych - uwzględnia się przede wszystkim stopień informatyzacji szkół.

⁶ Obszary zmarginalizowane – obszary wiejskie i powiaty spełniające przynajmniej dwa z następujących kryteriów: średnia stopa bezrobocia równa lub większa od 15%, średni udział pracujących w przemyśle powyżej 30%, spadek liczby pracujących w przemyśle w relacji do spadku pracujących ogółem powyżej 50%.

Tabela 4. Wyposażenie szkół w komputery i dostęp do Internetu

Rodzaj szkoły		Szkoly posiadające komputery (w % danej grupy szkół)	Komputery w szkołach na użytek uczniów	
			ogółem	Z dostępem do Internetu
Podstawowe	2002/2003	79,5	93111	51360
	2003/2004	85,0	109007	67089
	2004/2005	88,7	126846	87949
Gimnazja	2002/2003	78,2	61705	54222
	2003/2004	78,6	68839	61744
	2004/2005	79,1	74621	68208
Zasadnicze zawodowe	2002/2003	17,4	6366	4671
	2003/2004	18,9	7098	5587
	2004/2005	18,9	7150	6104
Licea ogólnokształcące	2002/2003	65,7	31987	26809
	2003/2004	64,2	38073	33915
	2004/2005	64,6	40965	38289
Średnie zawodowe	2002/2003	26,4	28853	20787
	2003/2004	25,4	33385	28787
	2004/2005	29,6	36629	31444
Policealne	2002/2003	26,0	12468	10043
	2003/2004	23,7	12954	11041
	2004/2005	21,5	135544	12126

Źródło: [Rocznik Statystyczny ..., 2004, s. 341; Rocznik statystyczny ..., 2005, s. 342].

Jak wynika z tabeli 4, w ciągu ostatnich trzech lat we wszystkich typach szkół, zwiększyła się liczba komputerów, zwłaszcza z dostępem do Internetu dla uczniów. Jednak nie we wszystkich szkołach stopień informatyzacji można ocenić jednakowo wysoko. Najmniej licznym sprzętem dysponowała młodzież szkół zasadniczych zawodowych, do których uczęszcza znaczny odsetek młodzieży wiejskiej. Z pewnością, taki ograniczony dostęp do komputera i internetu nie będzie sprzyjał pogłębianiu wiadomości przez tę grupę młodych ludzi, chociażby w ramach wyuczonego zawodu, tym bardziej, że często właśnie ta grupa nie ma również komputera w domu. Według badań CBOS [Pawłowska, 2006, s. 9] komputer osobisty posiada 46% gospodarstw domowych, a dostęp do Internetu - 29%. Natomiast według badań GUS, w 2004 roku w komputer było wyposażonych 33% gospodarstw (w tym 17% miało dostęp do Internetu). Dostęp do Internetu jest przy tym zróżnicowany w zależności od miejsca zamieszkania. W dużych miastach (powyżej 500

tys. mieszkańców) komputer posiada 45% gospodarstw (w tym 27% z dostępem do Internetu), podczas gdy na wsi 23% (8%).

Stopień informatyzacji szkół zdecydowanie sprzyja wyrównywaniu szans. Coraz więcej uczelni wyższych wprowadza system e-learningu, dzięki któremu zwiększa się dostęp do wyższego wykształcenia dla mieszkańców małych miejscowości, osób niepełnosprawnych i innych zainteresowanych studiami (głównie zaocznymi), którzy z różnych względów nie mogą uczestniczyć w regularnych zajęciach w ramach zjazdów [*Studia...*, 2006, s. 4]. Przewiduje się, że z czasem (za 5-10 lat) taki system nauczania wyprze tradycyjne studia zaoczne (głównie ze względu na wygodę i niższe koszty).

Poza wymienionymi mechanizmami na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży, uruchamiane są także liczne programy, kierowane do konkretnych grup. Należą do nich m.in.: „Janko Muzykant”- program edukacyjny dla młodzieży wiejskiej, „Szkoła marzeń” - adresowany do szkół podstawowych, gimnazjów, szkół ponadgimnazjalnych, i pomaturalnych (do końca 2006 roku każda szkoła, która przystąpi do projektu, może otrzymać do 88 tys. zł dotacji; pozyskane środki będą wykorzystane na uruchomienie zaplecza komputerowego z dostępem do Internetu, na zapewnienie dostępu do ośrodków kultury, nauki języków obcych, bibliotek), „Twoja wiedza – Twój sukces. Edukacja kluczem do przyszłości [Kaczyńska, 2005, s. 59] – program kierowany do młodzieży pochodzącej ze środowisk patologicznych, dotkniętych ubóstwem i długotrwałym bezrobociem, którzy nie uczą się i nie pracują (ma on na celu umożliwienie jej powrotu do publicznego systemu kształcenia oraz nabycie określonych kwalifikacji zawodowych, a także nabycie umiejętności aktywnego poruszania się na rynku pracy).

Podsumowanie

Reasumując rozważania zawarte w niniejszym artykule, należy stwierdzić, że pomimo pozytywnych zmian w poziomie edukacji młodzieży, nadal utrzymują się nierówności w tym obszarze pomiędzy jej poszczególnymi grupami. W dużej mierze są one wynikiem uwarunkowań społecznych i ekonomicznych. Działania na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych podejmowane przez państwo – czy to w formie programów stypendialnych, czy programów specjalnych, kierowanych do poszczególnych grup i inne – z pewnością są właściwe i potrzebne. Niemniej jednak należałoby usprawnić proces koordynacji tych działań na wszystkich szczeblach administracji i zapewnić szerszą współpracę pomiędzy jednostkami odpowiedzialnymi za realizację polityki społecznej,

edukacyjnej jak i polityki rynku pracy. Zaniechanie takiej współpracy może bowiem znacznie wydłużyć w czasie proces budowy GOW w naszym kraju, a tym samym wpłynąć ujemnie na jego poziom konkurencyjności.

LITERATURA

- Aktywność ekonomiczna ludności Polski IV kwartał 2005*, GUS, Warszawa 2006.
- Biała Księga Komisji Europejskiej – Nowe Impulsy dla Młodzieży Europejskiej*, Komisja Wspólnot Europejskich, Bruksela, COM, 2001.
- Białecki J., *Dwa cele kształcenia*, „Polityka Społeczna” 1997, nr 4.
- Kaczyńska B., *Twoja wiedza - twój sukces. Edukacja kluczem do przyszłości*, „Polityka Społeczna” 2005, nr 3.
- Kołaczek B., *Podstawowe uwarunkowania społeczne dostępu młodzieży do kształcenia*, „Polityka Społeczna” 2005, nr 1.
- Komunikat Komisji Europejskiej nt. wdrażania Europejskiego Paktu na rzecz Młodzieży oraz promowania aktywnego obywatelstwa*, <http://www.yforum.pl/aktualnosci/komunikat1> (stan na dzień 20.09.2006).
- Kula M., *Apetyt na wykształcenie rośnie*, „Gazeta Wyborcza”, 14.06.2005.
- Leszczyński A., *Stypendia to za mało*, „Gazeta Wyborcza”, 4-5.02.2006.
- Losy zawodowe absolwentów w latach 1989-1994*, Studia i Analizy Statystyczne, Kowalska A. (red.), GUS, Warszawa 1995.
- Losy zawodowe absolwentów w latach 1994-1997*, Studia i Analizy Statystyczne, Kowalska A. (red.), GUS, Warszawa 1998.
- Mały Rocznik Statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2003.
- Mały Rocznik Statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2005.
- Mały Rocznik Statystyczny Polski*, GUS, Warszawa 2006.
- Pawłowska K., *Ponad połowa Polaków nie chce Internetu*, „Gazeta Wyborcza”, 18.04.2006.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, GUS, Warszawa 2002.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, GUS, Warszawa 2003.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, GUS, Warszawa 2004.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej*, GUS, Warszawa 2005.
- Strategia Państwa dla Młodzieży na lata 2003-2012*, http://www.yforum.pl/startegia/strategia_ml.php (stan na dzień 15.09.2006).
- Studia przez Internet*, „Gazeta Wyborcza”, 21.04.2006.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 2003 roku*, GUS, Warszawa 2004.
- Szkoły wyższe i ich finanse w 2004 roku*, GUS, Warszawa 2006.
- Ścieżki edukacyjne Polaków*, Informacje i Opracowania Statystyczne, GUS, Warszawa 2005.
- Unijne stypendia dla uczniów i studentów*, „Monitor UE”, Fundacja Prawo Europejskie, Warszawa 2002, nr 2.
- Walkowska W., *Edukacja dzieci i młodzieży*, „Polityka Społeczna” 2004, nr 9.
- Warunki życia ludności w 2004 roku*, GUS, Warszawa 2006.

Streszczenie

Młodzież stanowi jeden z najważniejszych filarów, na których opiera się gospodarka każdego kraju. W dużym stopniu to od jej wiedzy, kwalifikacji i wykształcenia zależy będzie, czy dany kraj będzie mógł aktywnie uczestniczyć w procesie budowy gospodarki opartej na wiedzy (GOW) i czerpać z tego korzyści. Proces budowy GOW w Polsce napotyka jednak szereg barier. Jedną z nich są nierówne warunki kształcenia młodzieży. Dotyczy to w szczególności młodzieży zamieszkującej obszary wiejskie i mniejsze miejscowości, jak również pochodzącej z ubogich środowisk miejskich.

Niniejszy artykuł ma na celu prezentację aktualnej sytuacji w zakresie edukacji ludzi młodych, dokonanie jej oceny, a także przedstawienie działań w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych z udziałem państwa, z uwzględnieniem wymagań, wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Autorka powołuje się w artykule na literaturę przedmiotu oraz na liczne materiały i opracowania statystyczne GUS i inne źródła o charakterze wtórnym (strony internetowe i raporty).

Equaling of Educational Chances of Youth in the Light of Building the Knowledge Economy

Summary

The youth is one of the most important pillar of the economy in each country. Their knowledge, qualifications and education influence the process of building the knowledge economy. This process is very difficult in Poland. Educational inequality among the young is one of the obstacle in this process. Particularly, it concern the young people who lives in the rural territory, also who is coming from the urban's environment of poverty.

The aim of this article is the current situation of young people education. Evaluation of education and actions taken by state institutions in the field of equaling educational chances with consideration for EU demands, was presented in this article as well. Author of this article used the literature of subject, also a lot of source materials, statistical study and other materials (Internet and reports).